

43. ԱՆՔ, էջ 157. «Բանդի խոտորեալ բանն մանիքեցոց է՝ որ աստի ունի զվկայութիւն», — Հրատարակիչը չունի կը կարգաւ ասին: Այլապէս շատ ընտիր օրինակն այս հաստատար կ'ընթեռնու պայտէս: «Բանդի (AB եւս՝ փոխ) խոտորեալ բանն մանիքեցոց աստի ունի զվկայութիւն», որուն հետեւեալ է (ՄԱՍԻՍ, 1853, Թ. 12—61):

44. ԱՆՔ, էջ 163. «Կեզքն բարբառողք (B՝ իսկ տպ. քարէքառող) են եւ կեզքն անբարբառողք. կեզքն գեղեցկամայրը (AB՝ իսկ տպ. փշեղնայն) քաղաքաբարբառողք, եւ կեզքն խառնապարբ. եւ փշեղնաքարէքառողք», — Կոտորագիր բառաւ մէջ միայն ՀԻ. Բ մէջ մտած է իբրեւ «այդ բարբառուն է ոչեղ. քառք, ուսգին, յորպէսայն», (Բ. էջ 502) եւ Բազբառուն նիւն գործածած, ինչպէս կը նկատէ Կոտորագիր (Բառաւսում, էջ 204), այլ նաեւ արժանացած է լեզուաբանական ստուգաբանութեան (Հ. Սերովյան Տեղիւնեան՝ Հնդեւրոպական Նոտաւելու, էջ 105), ապաւորած զորս մասը բոլոր ձեռագիրներն (AB, Այլապէս. ՄԱՍԻՍ 1853, Թ. 12—6, Նոտանեանց, Բառաւսում. անգլ. Նազար. ՊԱՍԿԻՐ, էջ 250) ունին փշեղնաքարէքառողք հակմանիւ չաղքեղութեան:

45. ԱՆՔ, էջ 163. «Եւ կեզքն ընտարողք» բնութեամբ ունին նմանեցունանիւ զբարբառաւ իւրեանց, եւ ինչպէս է իբրեւելը եւ է սովորեցունանիւլ՝ որ ուսուցանիցեն քնտար, — կը գտնէ հրատարակիչը թէ «յորինակին պակասին եւ ինչպէս է. A եւ B օրինակներն եւ շուրհին եւ ինչպէս յատկութեանը, եւ աւելորդ աւ է. համեմատել Այլապէս ձեռագիրներն ընտիր ընթերցանածը՝ ընտարաւ բնութեամբ ունին նմանեցունանիւ զբարբառաւ իւրեանց է իբրեւելը եւ է սովորեցունանիւլ յայդ (ուղղեցի՝ ձեռագիրներն ունի այն), որ ստանալիցն զնոսաւ (ՄԱՍԻՍ, 1853, Թ. 12—61):

46. ԱՆՔ, էջ 185. (ԱՆՔ) «աղեղ անգամաւոր անգամ» (A եւս այսպէս) եւ անպաշարձ, — այս նախագաւաթիւնը այսպէս կ'ուղղագրէ Հրատարակիչը՝ «աղեղ անգամաւոր, անպաշարձ, եւ անպաշարձ», B օր. կ'ընթեռնու անպաշարձ, իսկ Այլապէս ձեռագիրը անպաշարձ, ՄԱՍԻՍ (1853, Թ. 11—60), որ քննութեան կարգաւ կը համարուէ բառաւ: Չեռագիր մը մէջ՝ Բառաւ փշեղնայնիւ լիւսն լիւսն հոգեւորական փոխան (ձեռագիրն բովանդակութեան մասին հմտաւ. Հ. Ս. Ստեփանիսի գեղեցիկ յօդուածը ԲԱՍՄԱՎԱՅԻՊԻ մէջ, 1887, էջ 15—30) կը գտնէ Այլապէս ձեռագիրն բառաւ, զիմացն անպաշարձ նշանակութեամբ բացատրուած, կամ նաեւ ուղղելի կը կարծէ անպաշարձ (իբրեւ անմաղ, լեզվ), վերջին նշանակութիւնը հասանական չէ թուիք ինքի:

47. ԱՆՔ, էջ 191. «Ի վերայ հաղամաղ (տպ. հաղամաղ) մոխրացան գետնայն կարգաւոր զորմաղ՝ հաղամաղ զհասարակ երեքանիւն ինի երեքալորումէն զորմաղի» զոր նկարեն. եւ մինչ աներեւել թողուն եւ փշեղն, ոչ կարեն կալ ի յստուգաւ վերայ», — AB նորագրողը կը կարգան եւ փշեղն, իսկ Նախագետեան կ'ընթեռնու «Եւ մինչ փշեղնաւ ինչպէս, եւ փշեղն (զմաղի) մոտանալ» (Ուղղագր. էջ 246). անհամեմատ ընտիր է Այլապէս ձեռագիրն օրինակներն ընթերցանածը. «Ի վերայ հաղամաղ մոխրացան գետնայն»

զորմ զորման գետնել զհասարակ երեքանիւն ինի երեքն բարեկալ զորմաղի» զոր նկարեն, եւ մինչ գեղեցկութեան թողուն եւ փշեղն, ոչ կարեն կալ ի ստուգաւ վերայ» (ՄԱՍԻՍ, 1853, Թ. 11—60):

48. ԱՆՔ, էջ 196. «Մինչեւ զինչպէս ժողովրդը Պաշտօն, իմ մի քարք կանեցաւ զնեանէ նորա», — Անտանեանց օրինակին ինչպէս անց գրուած թափ բառը Չիթեման ոչ իրաւամբ կը կարծէ թէ Նորայր իբրեւ վաւերական ընդանեւել կը գտնարի (Բառաւսում. էջ 66), բառիս հարապատեմեան երաշխաւոր է արգելի AB եւ Այլապէս ձեռագիրն (ՄԱՍԻՍ, 1853, Թ. 12—61) ձեռագիրներն համեմատել ընթերցանածը «մինչեւ զինչպէս ժողովրդը Պաշտօն» (Անտան. Պետրոս), իմ մի քարք... Ժողովրդը Պաշտօն ի փոխաւորան պատճառը կը կարծէմ գտնել Գործի ստանալիս հետեւեալ խօսքին մէջ. «Ի ժողովրդը Պաշտօն ինչպէս ժողովրդը... իմ մի... կաւալ զնեանէն նորա», (— ԻՐ 3), ձեռագրաց մէջ սովորական է Ս. Գործի յօդագրութեան թարգմանութեան ինչպէս արգելի թարգմանութիւնները միմեկեկի յօդագրութեան ծանօթ թարգմանութեան, — Ժողովրդի իմանալով զարժանական է ստակալին հայ գաւառաբարբառի մէջ (տես Տ. Չիթեման, ՀԱՆԻ. ԱՄՍՈՐ. 1908, էջ 34, Ե.), իբրեւ «Ինչպէս, ինչպէս» Հնդեւրոպական Բառաւսումը ձեռագիրներն մէջ կիրարկուած է (Հմտաւ. ԲԱՍՄԱՎԱՅԻՊԻ, 1877, էջ 20): Տարբեր է թափ երկրաշարժ (Այլապէս զնախագետեանը, ՀԱՆԻ. ԱՄՍՈՐ., 1910, էջ 236):

(Ըրդնալիւն)

Հ. Ս. ՍՏԵՓԱՆԻԱՆ

ԵՐԿՐԻ ՆԿԱՅԵՂԱՌԻԹԻՆ՝

Ստեփան քառը մինչեւ այսօր օտի-այրեաց ստուգարանած են: Բայց այսպէս չէ: Ստեփանը կերակուրէ, ապուրէ հանգիւրձանք մ'է. դգալին ծայրով տապակին մէջ իւղ կը դնեն, սոխը մանր կը մանրեն, եւ երբ իւղը տապակին մէջ սկսի այրիլ (մալս եւ հոտ ելլէ), մանրուած սոխը մէջը կը լեցնեն, լաւ մը կ'ստանան, կը կարմրեցնեն (չէ թէ կ'այրեն) ու կը լեցնեն ապուրին վրայ, հետը աննոսի, ապրի ծածղի խառնած: Եթէ անտախիկներ տապակը կրուին վրայ մոռնալով ստեփանը այրի, կը թափէ. վստի զի կը լեցնենայ եւ ուսեին չ'ըլլար: Արդ՝ ալ օտի-այրեաց, այսինքն «այրած սոխ» ստուգարանել աւելորդ չէ: Ըստ իս, բառը պէտք է մինչեւ օտի-այրեաց, եւ ձայնը օտի-փոխուած է հանգիւրձանք:

* Սերապետայն իմ թղթակից բարեկամ Պր. Կ. Գաբրիէլեան համեմատելէն թողելով հրատարակութեան կուստմ հետեւեալ հաստատանքը, որոնք ստուգարանական տեսակետով շատ լուրջ կը գտնեն:

Հ. Ե. ԱՄՍՈՐ

ունենք լեզուային բառ մ'ալ, որ իմ այս ստուգարաններում կը հաստատուի: ուկրաին բառ է, ինչ-ով (պաշտել) պատրաստուած երացեալ լուր մ'է, որուն մէջ կը խօսեն արծաթեղէն եւ ալ մետաղեայ զարդերը՝ սպիտակացնելու համար:

* * *

ՏԲ. Ս. Գարբիելեան, ՀԱ. 1908, 345ր
քմահաճ մեկնութիւն մը ունէր: Հոն է նորա, որ իմ է փորձը ասացուած-առածը նախ ուղղագրած էր «հարան ի հորուն, աղան ի փորուն», եւ անկէ վերջ քաջքուկ մեկնութիւններ մը ստուած էր: հացն-ը հարան ըրած, ի հորուն-ը հոր, ըրհոր ըրած եւ հարա ըրհորէն վեր հա-նած էր:

Մինչդեռ պարզապէս սա՛ ըսել է. — հորը հացն է, վաստակն է որ կրնայ աղբիցնել զաւակը, ընտանիքը, եւ օտարն եկած պարէնը անբաւական կ'ըլլայ: եւ թէ օտարն որդեգրուած սղայ մը՝ վերջապէս մարդու մը է ու (ի փորուն) աղին պէս չ'ըլլար: Թուրքերէն ասոր համապատասխանը կայ, որ ասոր իմաստը կը լուսարանէ. Էկլաթ օմ-փաւ, այլն զոմ-փաւ: ի նորա, ի փորուն գաւառականներուն յատուկ բացառականներ են, ընդհանրապէս առանձնորու, ասացուածներու յատուկ. օրինակ՝ Էփէ ի Զոլուն, Զոլուն ի Զոլուն կամ ի փորուն. այսինքն՝ նաեւ ի Ժովէն, մանուկն ի մորէն (ի յարգանքէն): Կը նշանակէ՝ «Աստուած Ժովէն վրայ եղողները եւ երկունքի մէջ եղող մարդերը ազատէ, անոնց օգնութեան հասնի»: Ճգնածամային պարագայի մը առթիւ կը գործածուի:

Կ. ԳԱՐԲԻԵԼԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ

ԻՐԱՆԻԱՆԻ «ՅԱՅԵԶԵՆ ԼԱՅՆՆԵՐԷՆ»
ԹՐԱՐԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Է

Առաջին անգամ երբ ԳԵԺ. Հ. Յ. Ազգե-րեան իւր կրկին յառաջանալով (ԲԱՄ. 1909, էջ 59—66, 145—160) հրապարակ եկաւ ապացոյցանելու թէ այսօր մեր ձեռքը գտնուած հայե-րէն Ազգեմանգրաւ, Փ. Բուզանդը, Ղ. Փարպե-ցւոյ թուղթն առ Վահան եւ վերջապէս Իրենէոսի Յոյսը թարգմանուած են լատիներէնէ, չգիտեմ ի՞նչ տպագրութիւն զգացին ընթերցողք, բայց այն գիտեմ որ անանպէս զարմացոյ միայն՝ հա-մարելով փորձն յանգրութիւն:

Չարմանք, խռովութիւնն քնական էր որ զգացուէր երեւութի մը առջեւ, որ նորաստեղծ, նորալուր էր բողբոջին, եւ իւր ձեռքին մէջ ան-կուսան: Սակայն լուռ խոսքի: Ապա տեսայ որ իմ տպագրութիւնս զգացած են ժամանակին նաեւ այլք. եւ ահա «Վանատուր», ասորագրութեամբ յարգելի քնասուէր մը կու գայ նոյն թերթին մէջ (ԲԱՄ. 1909, էջ 248—254) իւր խռովութիւնը յայտնել շնանով հերքել ընծայուած «ապա-ցոյցներու» շարքը: Աւթիւ քննութեան Իրենէոսի գրութեանց (ՀԱՆԻ. ԱՄՍ. 1910, էջ 200—208) նաեւ եւ պատեհութիւնն ունեցայ քանի մը խօսք գրել այս մասին՝ որչափ խնդիրը կը շօշափէր Իրենէոսի «Յոյսքը»:

Այն անգ ծրագիրս չէր ներքէ ինձի մանրա-մանրէն տարածուիլ Մեծ. Հօր ամեն «ապա-ցոյցներու» վրայ, դրոշմը կը կարկառու յիշեալ շարք գրութիւններէ. բաւականացած էի Իրենէոսով միայն, այն համոզմամբ որ միայն մասին «ապացոյց-ներն» «ոյժ» հրատարակել ետքը՝ նաեւ միւս-ներու յարգն գնահատել գծաւարի պիտի չըլլայ:

Սակայն թէ «Վանատուր» եւ թէ իմ նկատուածներէն բաւական չեն եղած Մեծ. Հօր պատրաստը փարատուել: Հ. Ազգերեան ԲԱՄՄՆ-ՎԷՊի անցեալ տարւոյ վերջին թուին մէջ կրկին կու գայ պնդել իւր հաստատութեան վրայ, չհաւանելով մասնացոյցը կղած գծաւարութեանց, Ցաւով կը նկատենք որ Մեծ. Հօր անտուութիւնն այնպէս խանգարուած է ամենապայծառ երեւութի մը հանդէպ:

Պիտի չփորձուիմ գարնեալ Ազգեմանգր-դոսի, Փաւստոսի եւ մանաւանդ Ղ. Փարպեցւոյ հայերէն սկզբնագիր թղթին վրայ խօսիլ «Յոյսքը» պիտի ընեմ գարնեալ ինձի առարկայ եւ պիտի շօշափեմ միայն այնպիսի խնդիրներ, որոնք ուրիշ կողմանէ ալ օգտակար կրնան նկատուիլ: Այս մա-սին ինչ ինչ փութեաց արդէն ԲԱՄՄՆՎԷՊ (1911, էջ 40—43) ուշագոր ընել է. Ազգերեանի:

Հաւան ենք Մեծ. Հ. Ազգերեանի յայնմ թէ լատիներէնի եւ յունարէնի մէջ շարատաու-թեան նոյնութիւնը շատ յաճախ գտնուի է. եւ կա-րելի է երեքագրել երկու լեզուներու հեռերն ալ հաստատապէս հան, ուր գծաւարին է որոշել միայն կամ միւսին կշռել ծանրութիւնը: Բայց թէ այս կանոնը կարելի է մտնցնել նաեւ Իրենէոսի «Յոյսք»-ին, ուր այնպէս ակներես խնդրուած են միայն յունարէնով մեկնուելի երեւութներն, այն չենք կրնար բնորոշել: Պիտի փափաքէիք միայն, որ Մեծ. Յօգուածագիրը կրնայի այն աղատու-թիւնն, որով յերեւան հասած է լատիներէնի հեռերն Իրենէոսի լուր: փորձէր յունարէնի նշմարները փնտռել եւ ապա կշռել արդեանց ծա-նութիւնը: Վասն զի ի ցոյց գրուած օրինակներն իրենց մէջ շատ անբաւական են խնդրոյն լուծման համար. գտնէ ցոյցով արուած օրինակները կամ անձնական երեւութեան վրայ սեցած են եւ կամ երկու կողման համար ալ նպատակաւ կրնան նկատուիլ՝ իրեւաններու համաձայնութեանց նմա-նութեան պատճառաւ, մինչդեռ կարեւոր էին այն-